

РАДЗІЄВСЬКА СВІТЛАНА,
УС ІВАН,
ПОКРИШКА ДМИТРО¹

Глобальні доміанти розвитку Китаю

АНОТАЦІЯ. Кінець ХХ — початок ХХІ ст. ознаменувався яскравим виявленням того, що одним із провідних факторів глобального розвитку, потужним локомотивом глобалізації стала економіка Китаю. На фоні негативного впливу глобальної фінансової кризи 2008-2010 рр. на переважну більшість країн світу найбільш стійкою, стабільною, здатною до впевненого розвитку, хоча і дещо меншими темпами, виявилась Китайська Народна Республіка (КНР). Саме завдяки Китаю центр світового прогресу став переміщатися із Західної Європи та Північної Америки у АТР. Аналіз особливостей перебігу глобалізаційних процесів свідчить, що Китай під гаслом відкритої миролюбної політики фактично посилює спрямованість своєї політичної і економічної діяльності на перетворення існуючого уніполярного світу на чолі з США на багатополарний світ. Метою зовнішньої політики КНР є досягнення Китаєм до середини ХХІ ст. статусу наддержави. У статті в якості доведення існування такої стратегії розглядається ініційована КНР Концепція «Один пояс, один шлях». При цьому звертається увага на те, що для досягнення своєї мети Китай використовує посилення торговельних зв'язків з усіма країнами світу, перш за все шляхом запровадження зон вільної торгівлі (ЗВТ) і збільшення обсягу інвестицій, що яскраво проявляється як у його євразійській політиці, так і у реалізації Концепції «Один пояс, один шлях». На основі аналізу торговельно-економічних відносин України з Китаєм і виходячи із специфічного стану її економіки в умовах геополітичної і гео економічної нестабільності в статті доводиться доцільність встановлення ЗВТ між Україною і Китаєм, більш активного залучення України до реалізації проекту Великого шовкового шляху (ВШШ). Оцінено ключові тенденції зовнішньоторговельного співробітництва України з Китаєм в контексті ініціативи щодо утворення ЗВТ. Визначено основні товари, на які припадає більшість експортно-імпорتنних операцій з обох країн. Проаналізовано митні тарифи України та Китаю на окремі товари, експорт яких має важливе значення для економіки України. За результатом цього аналізу визначено, що провідним питанням потенційних переговорів про укладення ЗВТ з Китаєм є необхідність суттєвого зниження мит Китаю на пшеницю та кукурудзу, яке становить 65%. Визначено політичні ризики від укладення Угоди про ЗВТ, зокрема через можливий негативний вплив такої угоди на перспективи отримання Україною членства в ЄС, та надано рекомендації відповідним органам державної влади як міністерствам, так і профільному комітету Верховної Ради України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Глобалізм, глобалізація, регіоналізація, глобальна фінансова криза, глобальна економіка, Китай, Великий шовковий шлях, Концепція «Один пояс, один шлях», зона вільної торгівлі, зовнішньоторговельні зв'язки України і КНР.

¹ Радзівська Світлана Олександрівна — кандидат економічних наук, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри логістики та загальноекономічних знань Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сфера наукових інтересів: глобальна економіка та тенденції її розвитку, фінансові аспекти глобалізації, техноглобалізм. Електронна адреса: radzievskaya@yahoo.com

Ус Іван Васильович — головний спеціаліст сектору зовнішньоекономічної безпеки відділу економічної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень. Сфера наукових інтересів: Світова організація торгівлі, міжнародна торгівля, зовнішньоекономічна діяльність, глобалізація. Електронна адреса: us@niss.gov.ua

Покришка Дмитро Степанович — головний спеціаліст сектору зовнішньоекономічної безпеки відділу економічної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень. Сфера наукових інтересів: конкурентоспроможність, зовнішня торгівля, інноваційний розвиток, інвестиції. Електронна адреса: pokryshka@niss.gov.ua

Вступ

Найважливішими особливостями світової економіки на початку XXI століття є падіння темпів її розвитку після кризи 2008-2010 років і прискорення процесів глобалізації.

В період з 2012 по 2014 рр. середнє зростання глобальної економіки становило 3,4 % на рік, тобто в середньому на п'ять процентів менше ніж перед кризою. Відповідно до прогнозів МВФ, темпи глобального зростання до 2020-х рр. дорівнюватимуть не більше 4 %². В умовах подолання рецесії світової економіки посилилася роль Китаю, який не лише зробив значний внесок у розвиток глобальної економіки в післякризовий період³, але й досяг вражаючих успіхів на фоні падіння провідних економік світу, значно зміцнивши свої економічні та політичні позиції на світовій арені⁴.

За статистичними даними МВФ, з 2008 по 2015 рр. внесок Китаю у зростання глобальної економіки досяг середньорічних темпів у 48 % (у перерахунку на долари) і 26,3 % (на основі паритету купівельної спроможності), що перевищило аналогічні показники США — 22,5 % і 10,2 %. У квітні 2016 р. МВФ оприлюднив доповідь «Перспективи розвитку світової економіки», у якій зазначено, що глобальне економічне зростання відбувається дуже повільно, світова економіка все ще знаходиться в умовах ризику спаду. При цьому глобальний прогноз економічного зростання на 2016 та 2017 рр. було понижено відповідно на 0,2 і 0,1 процентних пункти, до 3,2 %, 3,5 %, але прогноз економічного зростання Китаю було підвищено на 0,2 процентних пункти до 6,5 % і 6,2 відповідно⁵.

Розпад Радянського Союзу і встановлення однополярного світу на чолі з беззаперечним його гегемоном — Сполученими Штатами Америки — вплинули позитивно на розвиток Китаю, який «на наших очах перетворюється на повноправного учасника геостратегічної гри в масштабах, адекватних значимості США, а геополітичне протистояння Пекіна й Вашингтона перетворюється у визначальний фактор світової політики»⁶.

Початок 2017 року був позначений перемогою Дональда Трампа на виборах Президента США та пов'язаних з цим прогнозах щодо впливу роботи його Адміністрації як на світову політику загалом, так і на її еко-

²*Li Gang* International cooperation eases China's integration into global economy / Li Gang // *China Today*. — № 5, May (vol. 65). — Beijing: The China Welfare Institute, 2016.— P.52. (P. 52–53).

³*Li Aiwen* China's contributions to the world. Foreign trade and investment of China are the presents to the world / Li Aiwen. — Cloud New Zealand Limited; Hillsborough Auckland New Zealand, China Renmin University Press, 2011. — 272 p.

⁴*China*. Facts and Figures 2012. — Beijing: China Intercontinental Press, 2013. — P.54–55.

⁵*Гуань Сюэлин* Почему Китай полон уверенности, проводя саммит G20 в Ханчжоу // Гуань Сюэлин, Юй Пэн // Китай. Иллюстрированный журнал. — № 10 (132), октябрь. — Пекин. — 2016.— С. 38–39.

⁶*Гримська М.І.* Еволюція зовнішньої політики КНР в умовах реалізації стратегії «чотирьох модернізацій»: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Гримська Марта Ігорівна; ІМВ КНУ ім.Т.Шевченка. — К., 2009. — С. 44.

номічну складову зокрема. Проголошений в його передвиборчій програмі намір концентрації уваги на внутрішній економічній, а не на зовнішній політиці піднімає питання лідерства на світовій економічній арені.

Враховуючи суперечності в рамках ЄС, єдиним претендентом на світове економічне лідерство є Китай, номінальний ВВП якого у 2015 р. становив 11380 млрд дол. США, а США — 17970 млрд дол. США, в той час як ВВП за ПКС відповідно — 19510 і 17970 млрд дол. США⁷. Така ситуація обумовлює потребу в детальному вивченні особливостей становлення сучасної економіки КНР та перспектив економічного співробітництва України з Китаєм.

Дослідженню процесів розвитку глобалізації, перспективі зайняття Китаєм провідних позицій на світовій економічній арені присвячені праці багатьох зарубіжних та українських вчених, серед яких Л. Бакаєв⁸, У. Бек, Зб. Бжезінський⁹, Гуань Сюелін, Г. Кіссінджер¹⁰, Лі Теїн, Р. Робертсон, Дж. Сорос, Дж. Стігліць¹¹, І. Уоллерстайн, Ф. Фукуяма¹², Юй Пен, Є. Баєнкова, О. Білорус, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Гримська, Т. Кальченко¹³, П. Ленський, Д. Лук'яненко¹⁴, О. Лук'яненко¹⁵, З. Луцишин, О. Олійник¹⁶, Ю. Пахомов, А. Поручник, А. Румянцев, В. Сіденко, Я. Столярчук, А. Філіпенко¹⁷, С. Шергін¹⁸, Ши Яцзюнь¹⁹, О. Шнирков.

⁷Экономические показатели стран мира. [Электронный ресурс]. Режим доступа: Экономика Китая: <http://www.ereport.ru/stat.php?razdel=country&count=china>; Экономика США: <http://www.ereport.ru/stat.php?razdel=country&count=usa>

⁸Бакаев Л. Китайський юань на шляху до отримання статусу міжнародної валюти: стан і перспективи / Леонід Бакаєв // Зб. наук. пр. ДЕДУТ. Серія «Економіка і управління». — Вип. 35. — К.: ДЕДУТ, 2016. — С. 440–453.

⁹Brzezinski Zb. The Group of Two that could change the world / Financial Times, January 13, 2009. Available at: <https://www.ft.com/content/d99369b8-e178-11dd-afa0-0000779fd2ac>

¹⁰Киссинджер Г. Шанс для нового миропорядка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.inosmi.ru/translation/2466.html>

¹¹Стігліць Дж. Глобалізація та її тягар; А.Іщенко (пер. з англ.) / Джозеф Стігліць. — К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. — 252 с.

¹²Новый миропорядок Трампа: что говорят Бжезинский, Фукуяма, Киссинджер и неореалисты. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://informbuo.dn.ua/cgi-bin/iburo/start.cgi?info1=6742>

¹³Кальченко Т.В. Глобальна економіка: навч. посіб. / Тимур Валерійович Кальченко. — К.: КНЕУ, 2009. — 364 с.

¹⁴Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: монографія / Дмитро Григорович Лук'яненко. — К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. — 220 с.

¹⁵Лук'яненко О.Д. Інноваційні фактори глобальної конкурентоспроможності: монографія / Ольга Дмитрівна Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2015. — 298 с.

¹⁶Олійник О.М. Китай в «Азійському столітті»: геополітичний вимір, глобальна економічна стратегія, регіональні пріоритети / О.М.Олійник // Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світової системи: збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Інститут Конфуція КНЛУ; від. наук. ред. О.І.Лукаш. — К., 2016. — С. 104–127.

¹⁷Філіпенко А.С. Экономическая глобализация: истоки и результаты / Антон Сергеевич Филипенко. — М.: «Экономика», 2010. — 511 с.

¹⁸Шергін С.О. Азійсько-тихоокеанський регіоналізм у сучасних міжнародних реаліях / С.О.Шергін // Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світової системи: збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Інститут Конфуція КНЛУ; від. наук. ред. О.І.Лукаш. — К., 2016. — С. 31–53.

¹⁹Ши Яцзюнь Строительство «одного пояса — одного пути» и китайско-украинское сотрудничество в сфере туризма и культурного обмена / Ши Яцзюнь // Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світової системи: збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Інститут Конфуція КНЛУ; від. наук. ред. О.І.Лукаш. — К., 2016. — С. 54–58.

Протягом останніх років торговельно-економічним стосункам України та КНР було приділено значну увагу²⁰. Досліджувалися як загальні аспекти потенційної угоди про ЗВТ²¹, так і місце України в стратегіях Китаю²². Спільною рисою багатьох досліджень на цю тематику є акцентування уваги на ризиках укладання угоди про ЗВТ з Китаєм.

Метою публікації є розкриття процесу становлення в КНР потужної економіки, виявлення її впливу на світову економіку, роль і місце у цьому процесі реалізації висунутої Китаєм Концепції «Один пояс, один шлях», обґрунтування доцільності розвитку більш тісних українсько-китайських відносин, зокрема визначення потенційних здобутків та можливих ризиків для України від встановлення ЗВТ з Китаєм.

1. Позиції Китаю у глобальній економіці

Аналіз процесів розвитку світової економіки протягом ХХ ст. багатьма науковцями дозволив дійти висновку, що провідними локомотивами її зростання є США, Європейський Союз та Японія, а центром світового прогресу — країни Західної цивілізації. Проте прискорений розвиток Китаю та нових індустріальних країн Сходу привів до визнання того факту, що наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. провідними локомотивами світу стали США, ЄС та Китай, причому останній демонструє реальні можливості стати країною номер один.

Яскравим свідомством успіхів Китаю на початку третього тисячоліття є встановлення багатьма дослідниками «розгортання однієї з основних глобальних тенденцій — переміщення центру економічного розвитку із Заходу на Схід, яка має всі передумови для збереження свого вектора у довгостроковій перспективі»²³. За 10 років після вступу до СОТ частка Китаю на світовому ринку зросла з 4,3 % до 10,4 %, що зробило Китай першою країною-експортером у світі та другою країною-імпортером. Середнє щорічне зростання товарного експорту склало 22 %, збільшившись в 4,9 рази, а середнє щорічне зростання імпорту склало 21 % і його обсяг збільшився в 4,7 рази. Після вступу до СОТ державні валютні резерви Китаю

²⁰Роговий В. Г. Перспективи та ризики розвитку українсько-китайських торговельно-економічних відносин / Роговий В. Г. // Вісник ЖДТУ № 2 (76), 2016. — С. 106-110.

²¹Зона вільної торгівлі між Україною та Китаєм: можливості та ризики. — Український інститут майбутнього. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://uifuture.org/uk/comment/zona-vilnoi-torgivli-miz-ukrainou-ta-kitaem-mozlivosti-ta-riziki_22

²²Ярошенко С. Місце України в глобальних стратегіях Китаю / Ярошенко С., Перебийніс В. // Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015. — 22 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/china_mesto_s.pdf

²³Король В. Регіональна економічна інтеграція у Великій Східній Азії: детермінанти та бар'єри / Володимир Король, Оксана Небильцова // Міжнародна економічна політика. — 2015. — № 1(22). — С. 102.

збільшилися в 14 разів або з 212,2 млрд. дол. у 2001 р. до 3 трлн. дол. в кінці 2012 року. Загальний експорт Китаю за даний період зріс у 6 разів²⁴.

За період після початку реформ й відкритості китайська економіка зберігає швидке зростання протягом 30 років²⁵. Середні темпи економічного зростання економіки Китаю протягом 1978-2014 рр. становили 9,7%. У 2015 р. темпи зростання ВВП Китаю становили 6,9%. У міжнародній торгівлі у 2015 р. за показниками імпорту та експорту товарів Китай перебував на першому місці у світі. Протягом трьох років, починаючи з 2013 р., він зберігав цю позицію. За обсягом експорту й імпорту послуг Китай посідав друге місце у світі. Згідно з попередніми розрахунками, частка Китаю у світовій торгівлі збільшилась з 12,2% до більш як 13%. Крім того, за масштабами виробничого сектору Китай у 2010 р. обійшов США і посів перше місце у світі; за розміром одержаних іноземних інвестицій протягом 24 років Китай займає перше місце серед країн, що розвиваються, а за розмірами власних інвестицій за кордоном — 3 місце в світі. З 2006 р. Китай вже протягом 10 років поспіль займає перше місце у світі за розміром валютних резервів²⁶.

Китай вже став найбільшим торговельним партнером для більшості сусідніх держав. За обсягом зовнішньої торгівлі Китай піднявся з 27-го (1978) на 3-є місце (2004) у світі. Більше 230 країн і районів світу підтримують з Китаєм зовнішньоторговельні зв'язки. За період з 2005 по 2010 рр. обсяг торгівлі товарами КНР з країнами АСЕАН збільшився з 9,2% до 9,8%; з країнами БРІК — з 4,9% до 6,9%; з країнами Латинської Америки — з 3,5% до 6,2%, з країнами Африки — з 2,8 до 4,3%²⁷.

Про успіхи Китаю у зовнішньоторговельній діяльності свідчить той факт, що «в даний час на частку юаня припадає 10 відсотків глобальної торгівлі товарами, проти 4 відсотків десять років тому, і він має широкі торгові зв'язки з іншими країнами. *Обсяг розрахунків за міжнародними торговельними операціями у валюті Китаю різко виріс.* У 2011 р. розрахунки з торговельних операцій в юанях склали близько 8 відсотків від загального обсягу торгівлі Китаю товарами та послугами» (виділено нами — С.Р., І.У., Д.П.)²⁸. Китайський юань

²⁴Чень Цзюнь Структурні зрушення в зовнішній торгівлі КНР в сучасних умовах: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02 / Чень Цзюнь; ІМВ КНУ ім.Т.Шевченка. — К., 2016. — С.11-12,16.

²⁵China's International Economic Development 30 Years / Wang Xiuli. — China International Economic Cooperation Association Writing Group. — Singapore: Xinhua Cultural Enterprises, 2012. — 222 p.

²⁶Гуань Сюэлін Почему Китай полон уверенности, проводя саммит G20 в Ханчжоу // Гуань Сюэлін, Юй Пэн // Китай. Иллюстрированный журнал. —№ 10 (132), октябрь. — Пекин. — 2016.— С. 38.

²⁷China's International Economic Development 30 Years / Wang Xiuli. China International Economic Cooperation Association Writing Group. — Singapore: Xinhua Cultural Enterprises, 2012. — P. 30-31.

²⁸Остапук А.О. Геоэкономічні інтереси в системі глобального управління: дис. канд. екон. наук: 08.00.02 / А.О.Остапук; КНЕУ ім.Вадима Гетьмана. — К., 2015. — С. 88–89.

посів дев'яте місце за оборотом на світових валютних ринках, п'яте місце як платіжна валюта і, за оцінками МВФ, сьоме місце у валютній структурі світових міжнародних резервів. Уряд КНР планує реалізувати повну конвертованість юаня до 2020 року²⁹. Можна погодитись з Цзінь Цаньжуном, що «Китай зараз знаходиться саме у процесі руху до центра світової сцени, з «простонародного актора» перетворився у «актора другого плану», потім у «найкращого виконавця других ролей», з часом у «основного персонажа», а у майбутньому, можливо, перетвориться у «центральної діючу особу»³⁰. Про це свідчить *стабільне утримання найбільшої питомої ваги у міжнародних торговельних відносинах Китаю з розвиненими країнами Азії, Європи і Північної Америки.*

Найбільш значущі напрямки експорту Китаю — США, Гонконг, Японія, Республіка Корея, Євросоюз. Причому, якщо зустрічний європейський імпорт перевищується китайським експортом лише приблизно в півтора рази, то американський — майже втричі, що забезпечує Китаю значний «запас міцності» як в глобальній економіці, так і в світовій політиці, надійно захищає його від спроб тиску з боку США³¹.

За даними 2015 р. основні зовнішньоекономічні партнери Китаю у 2015 р. — США (товарооборот 3958643,94 млн. дол США), Гонконг (344334,46), Японія (278664,11), Республіка Корея (275899,07), Тайвань (186560,13), Німеччина (156798,29), Австралія (113979,70), Малайзія (97359,77), В'єтнам (95818,73), Сінгапур (79668,72 млн. дол. США)³². Як стверджує у висновках дисертації М.І.Гримська: «Пекин поступово дистанціюється від попередньої ролі провідного глашатая інтересів країн, що розвиваються, приміряючи на себе мантію «відповідальної великої держави», «акціонера» сучасної світової системи»³³.

Успішна реалізація програми соціально-економічного розвитку КНР забезпечується посиленням відкритості її економіки, розвитком зовнішньоекономічних зв'язків відповідно до прийнятої у 1999 р.

²⁹Бакаєв Л. Китайський юань на шляху до отримання статусу міжнародної валюти: стан і перспективи / Леонід Бакаєв // 36. наук. пр. ДЕГУТ. Серія «Економіка і управління». — Вип. 35. — К.: ДЕГУТ, 2016. — С. 440,453.

³⁰Цзінь Цаньжун Ответственность державы/Пер. с англ. С.А.Кочминой, А.Н.Новобрановой. — Пекин: Пекинская компания «Шанс», М.: ООО «Ваш полиграфический партнер», 2013. — С. 1-2.

³¹Чень Цзюнь Структурні зрушення в зовнішній торгівлі КНР в сучасних умовах: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02/ Чень Цзюнь; ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка. — 2016. — С. 16.

³²Портал внешнеэкономической информации. Обзор внешнеэкономической деятельности Китая за 2015 год. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/cn/about_cn/ved_cn/

³³Гримська М.І. Еволюція зовнішньої політики КНР в умовах реалізації стратегії «чотирьох модернізацій»: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Гримська М.І.; ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка. — К., 2009. — С. 181.

концепції «йти назовні» (цзоучуцью)³⁴. При цьому китайське керівництво здійснює політику стримування щодо застосування сили поряд із зусиллями щодо модернізації збройних сил і *бере активну участь у регіональному та глобальному міжнародному співробітництві* з метою отримання «асиметричної вигоди». Реалізація вказаного прагматичного курсу, що триватиме принаймні протягом двох десятиріч, диктується потребою Китаю у зовнішніх ринках, інвестиціях і технологіях, які забезпечують експортно-орієнтовану спрямованість зросту країни³⁵. Саме для задоволення цієї потреби КНР зробила вагомий внесок у стимулювання таких регіональних процесів співробітництва, як АСЕАН–Китай (10+1), АСЕАН–Китай, Японія і Республіка Корея (10+3), Шанхайська організація співробітництва, АТЕС, Саміт країн Східної Азії, БРІКС. 1 січня 2010 р. вступила у дію ЗВТ між АСЕАН і Китаєм, яка з часом може трансформуватися у митний союз і спільний ринок. *Особливу роль ініціатора та мотора інтеграційних проектів відіграє Китай у Східній і Південно-Східній Азії, а також у АТР, демонструючи наміри виконувати таку роль стосовно усього світу.*

У 2000 р. утворено форуми «Китайсько-Африканське співробітництво», «Співробітництво між КНР і арабськими країнами», розвиваються й китайсько-латино-американські відносини. У квітні 2008 р. Китаєм та ЄС було повідомлено про початок китайсько-європейського торговельно-економічного діалогу на високому рівні. Тісне співробітництво розгорнулось з Індією, Пакистаном. У травні 2012 р. відбувся четвертий раунд китайсько-американського стратегічного і економічного діалогу, який торкнувся трьох великих торгово-економічних тем: сприяння потужному, стійкому і збалансованому зростанню; виявлення можливостей для розширення торгівлі й інвестицій; стабілізація та реорганізація фінансових ринків³⁶. Саме реалізація зазначених вище заходів забезпечила вражаючий успіх Китаю у розвитку своєї економіки і добрі перспективи щодо її майбутнього, на що і вказують дослідження багатьох китайських та іноземних вчених.

Динамізм економічного розвитку КНР відображають такі статистичні дані (табл. 1).

³⁴Островский А.А. Китайская модель перехода к рыночной экономике / А.А.Островский. — РАН, Ин-т Дальнего Востока. — М., 2007. — С. 199.

³⁵Ленський П.С. Центральноазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / П.С.Ленський; НАНУ, ІСЕМВ. — К., 2009. — С. 168–169.

³⁶Китай //Автор проекта Чжоу Минвэй. Гл. ред. Чжоу Минвэй, Чжан Яньбинь, Хуан Юи. — Пекин: Издательство литературы на иностранных языках. — С.101–123.

Таблиця 1

ТОВАРООБОРОТ, ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ ТОВАРІВ КНР (100 млн. дол. США)³⁷

Роки	Товарооборот	Експорт	Імпорт	Сальдо
1978	206,4	97,5	108,9	-11,4
1980	381,4	181,2	200,2	-19,0
1985	696,0	273,5	422,5	-149,0
1990	1154,4	620,90	533,50	87,4
1995	2808,6	1487,8	1320,8	167,0
2000	4742,9	2492,0	2250,9	241,10
2005	14219,10	7619,50	6599,5	1020,0
2010	29740,0	15777,5	13962,4	1815,1
2011	36418,6	18983,8	17434,8	1549,0
2012	38671,2	20487,1	18184,1	2303,1
2013	41589,9	22090,0	19499,9	2590,1
2014	43015,3	23422,9	19592,3	3830,6

Дані табл. 1 свідчать про стрімке зростання зовнішньоторговельного обороту Китаю, починаючи з 90-х років ХХ століття, особливо експорту, що і зумовило досягнення позитивного торговельного сальдо, його неухильне зростання та вражає збільшення золотовалютних резервів КНР. Поряд із різким збільшенням зовнішньоекономічних зв'язків Китаю, з їх кількісним зростанням необхідно звернути увагу на тенденцію до збільшення в китайському експорті продукції переробної промисловості й зменшення сировини (табл. 2).

Таблиця 2

СТРУКТУРА ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ КНР³⁸

	1990		2000		2010		2014	
	Обсяг млн. дол. США, 100 млн.	Питома вага, %	Обсяг млн. дол. США, 100 млн.	Питома вага, %	Обсяг млн. дол. США, 100 млн.	Питома вага, %	Обсяг млн. дол. США, 100 млн.	Питома вага, %
Експорт	620,9	100	2492,1	100	15777,5	100	23422,9	100
Сировина	158,9	25,6	254,6	10,2	816,9	5,2	1126,9	4,8
Продукція обробної промисловості	461,8	74,4	2237,5	89,8	14960,7	94,8	22296,0	95,2

³⁷ China Statistical Yearbook 2015. Foreign Trade and Economic Cooperation. 11-2 Total Value of Imports and Exports of Goods. Режим доступу: www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm

³⁸ China's International Economic Development 30 Years / Wang Xiuli. China International Economic Cooperation Association Writing Group. — Singapore: Xinhua Cultural Enterprises, 2012. — P.30; China Statistical Yearbook 2015. Foreign Trade and Economic Cooperation. 11-1. Exports value by category of goods. Available at: www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm

Необхідно констатувати, що вищезазначену позитивну динаміку не порушила і глобальна фінансово-економічна криза 2008-2010 років. Забезпечення такого стрімкого покращення структури експорту було досягнуто КНР за рахунок створення умов, які сприяли впровадженню в економіку сучасної техніки і технологій, завдяки політиці сприяння надходженню іноземних інвестицій, результатом чого й стало перетворення Китаю у «світову фабрику», продукція якої почала відповідати вимогам сучасного ринку та впевнено завойовувати його. Причому частка високотехнологічного експорту в загальному обсязі китайського експорту перевищила 30 %³⁹.

Важливою особливістю розвитку зовнішньоекономічних зв'язків Китаю стало охоплення країн на всіх континентах планети (табл. 3).

Таблиця 3

ТОВАРООБОРОТ МІЖ КИТАЄМ І ОСНОВНИМИ РЕГІОНАМИ СВІТУ, %⁴⁰

	Частка в загальному обороті Китаю			Частка в експорті Китаю			Частка в імпорті Китаю		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Азія	53,47	52,85	52,50	51,34	50,73	50,22	55,89	55,38	56,54
Африка	5,06	5,15	4,5	4,2	4,53	4,84	6,02	5,9	4,16
Європа	17,55	18,01	17,5	18,37	18,73	17,62	16,62	17,15	17,26
Латинська Америка	6,28	6,12	6,00	6,06	5,82	5,72	6,53	6,48	5,95
Північна Америка	13,84	14,19	15,25	18,0	18,19	19,38	9,11	9,4	10,41
Океанія	3,69	3,62	3,25	2,02	1,99	2,2	5,57	5,59	4,74

Наведені у табл. 3 дані дозволяють також визнати стабільність і глобальність зовнішньоекономічних зв'язків Китаю. При цьому спостерігається збільшення обсягу споживання китайських товарів у переважній більшості країн світу. Так у своєму дослідженні Сара Бенгорні показала, що майже кожна сім'я в США принаймні раз на рік купує товар, вироблений в Китаї⁴¹.

³⁹Чень Цзюнь Структурні зрушення в зовнішній торгівлі КНР в сучасних умовах: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02 / Чень Цзюнь; ІМВ КНУ ім.Т.Шевченка. — К., 2016. — С. 16.

⁴⁰ China Statistical Yearbook 2015. Foreign Trade and Economic Cooperation. 11-6. Value of Imports and Exports by Country (Region) of Origin/Destination. Available at: www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm; Портал внешнеэкономической информации. Обзор внешнеэкономической деятельности Китая за 2015 год. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/cn/about_cn/ved_cn/

⁴¹Bongiorni S. A Year Without «Made in China». One Family's True Life Adventure in the Global Economy/ S.Bongiorni. — John Wiley & Sons, 2007. — 235 p.

Фактичні дані підтверджують, що, реалізуючи концепцію Ден Сяопіна «одна країна, дві системи», Китай досяг вражаючих успіхів у своєму економічному розвитку і став країною, яка *поступово посилює свій вплив на глобальну економіку*.

Директор центру з питань КНР у світовій економіці зазначає, що на сучасному етапі країни світу розподіляються на три категорії: багаті, бідні та Китай. Функція та позиція КНР відрізняється від країн, що розвиваються, країн з перехідною економікою й багатих країн, оскільки саме Китай є тим містком, котрий поєднує багаті та бідні країни⁴².

У КНР розроблена оригінальна ідеологія розвитку глобальної системи, за якою та формуватиметься внаслідок протистояння «глобальних місій» провідних держав, заснованих на різних цінностях, організаційних принципах, співвідношення «м'якої» й «жорсткої» сили, політики й економіки»⁴³. КНР стоїть на позиціях збереження цивілізаційної різноманітності світу, виступає проти його «вестернізації», розуміючи, що «внаслідок «вестернізації» першою чергою потерпають країни і регіони світу, що базуються на якісно відмінних, наприклад, від американських, соціокультурних цінностях»⁴⁴.

КНР неухильно проводить незалежну і самостійну мирну зовнішню політику, розвиваючи відносини дружби та співробітництва з усіма країнами світу на п'яти принципах мирного співіснування: взаємної поваги до територіального суверенітету, взаємного ненападу, невтручання у внутрішні справи, рівності та взаємної вигоди, мирного співіснування⁴⁵. Міжнародна стратегія Китаю містить два компоненти: мир і розвиток, в основі яких — незворотний тренд економічної глобалізації; незворотний тренд формування багатопольярного світу; швидкий розвиток науки і технологій; загострення конкуренції між країнами; диверсифікація культурних конфліктів та культурної інтеграції⁴⁶. *Метою зовнішньої політики КНР є досягнення Китаєм до середини ХХІ ст. статусу наддержави*⁴⁷. Китай протягом найближчих десятиліть намагатиметься відновити традиційний китаецентрист-

⁴²Li Daokui Global Governance and China's Responsibilities / Li Daokui // Economists' analysis of China's economic transformation. — Beijing: Foreign Languages Press, 2012. — P. 205.

⁴³Гримська М.І. Еволюція зовнішньої політики КНР в умовах реалізації стратегії «чотирьох модернізацій»: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Гримська М.І.; ІМВ КНУ ім.Т.Шевченка. — К., 2009. — С. 181.

⁴⁴Лук'яненко О.Д. Інноваційні фактори глобальної конкурентоспроможності: монографія / О.Д.Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2015. — С. 55.

⁴⁵Китай // Автор проекта Чжоу Минвэй. Гл. ред. Чжоу Минвэй, Чжан Яньбинь, Хуан Юи. — Пекин: Издательство литературы на иностранных языках. — С.101.

⁴⁶China's peaceful development and building a harmonious world / Ed. by Zheng Bijian and others. — Beijing: People's Publishing house, 2012. — P. 20.

⁴⁷Баєнкова С.В. Еволюція взаємовідносин у трикутнику Індія — КНР — США: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Баєнкова С.В.; НАНУ, ІСЕМВ, К., 2008. — С. 59.

ський світовий порядок⁴⁸. На думку китайських економістів, знадобиться ще багато часу, можливо років десять, для наведення порядку в управлінні глобальною економікою, при цьому організаційна структура управління має відповідати багатополлярності світу⁴⁹.

Китайські дослідники вважають, що підвищення статусу держави на основі збільшення її економічної потужності означає збільшення її політичного впливу, що відповідно зменшує статус інших держав⁵⁰. У зовнішній політиці підкреслюється необхідність уникнення світової війни, наголошується на відмові від гегемонізму і силової політики. При цьому у різноманітних інтерпретаціях китайських учених і політиків під «глобальним гегемоном» розуміють США, під «регіональним гегемоном» — Японію.

КНР кидає виклик планетарним претензіям США, беручи активну участь у формуванні майбутньої світової архітекτονіки⁵¹. На особливу увагу заслуговують пропозиції Китаю щодо покращання глобального управління, висловлені під час 11 саміту G20 у Ханчжоу. Саме на цьому саміті Китай закликав побудувати інноваційну, динамічну, взаємопов'язану, взаємовигідну та інклюзивну економіку⁵². При цьому особливу увагу у своїх зовнішніх зв'язках Китай приділяє питанням забезпечення інноваційного розвитку, що відповідає висновкам науковців: «Сучасний конкурентний потенціал національних економік реалізується в інноваційній парадигмі розвитку»⁵³.

Китай досяг успіхів завдяки реалізації політичної стратегії розвитку, розробленої Ден Сяопіном, в основу якої покладено необхідність проведення незалежної зовнішньої політики миру, виходячи із фундаментальних інтересів народу Китаю та інших держав, необхідність не піддаватися ніякому зовнішньому тиску і не вступати в союз із жодною впливовою державою або групою країн, а також не створювати ніякого військового блоку, не приєднуватися до гонки озброєнь і не прагнути вирішувати власні проблеми шляхом військової експансії. Ден Сяопін планував здійснення модернізації Китаю як «розбудову соціалізму з китайською специфікою»⁵⁴. Відповідно до ідей Ден

⁴⁸The Road of China (Recognizing and Understanding China Series) // Cheng Tianquan. — Beijing, 2012. — 223 p.

⁴⁹Li Junru Everything you want to know about the communist party of China / Li Junru. — Beijing: Foreign Languages Press, 2012. — P. 241-253.

⁵⁰Баєнкова С.В. Еволюція взаємовідносин у трикутнику Індія — КНР — США: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Баєнкова С.В.; НАНУ, ІСЕМВ, К., 2008. — С. 23.

⁵¹Ленський П.С. Центральнопівденноазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / П.С.Ленський; НАНУ, ІСЕМВ. — К., 2009. — С. 68.

⁵²Чун Яту Саммит G20 в Ханчжоу (проект Китая принесет мировой экономике новые надежды / Чун Яту // Китай. Иллюстрированный журнал. — Пекин. — 2016. — № 10 (132), октябрь. — С. 34.

⁵³Лук'яненко О.Д. Інноваційні фактори глобальної конкурентоспроможності: монографія / О.Д.Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2015. — С. 126.

⁵⁴Чэнь Си Путь национального возрождения и китаизация марксизма / Чэнь Си, Ай Сылинь, Цай Лэсу // Пер. с кит. А.Н.Новобрановой. — Пекин: Пекинская компания «Шанс», СПб.: «БУКИ ВЕДИ», 2013. — С. 241.

Сяопіна стратегія національного розвитку ґрунтується на двох фундаментах: теорії соціалізму початкового періоду та теорії соціалістичної ринкової економіки. Її сутність полягає у тому, що головна довгострокова мета китайського народу — перетворення країни в сильну, демократичну, соціалістичну сучасну державу. Шлях до цієї мети включає три етапи.

Перший етап, 1981 — 1990 рр., припускав подвоєння ВВП і вирішення проблем харчування та одягу. Вважається, що ці завдання виконані.

Другий етап, 1991 — 2000 рр., орієнтував на доведення ВВП до 1 трлн. дол. із прибутком на душу населення від 800 до 1000 дол. Реалізація планів даного періоду призвела Китай до «відносного процвітання».

Третій етап, 2001 — 2050 рр., націлює на досягнення рівня розвинених держав і реалізацію основних ідей модернізації. Під модернізацією розуміється проведення політики реформ і відкритості, реалізація програм в області сільського господарства, енергетики, транспорту, науки і техніки. Сюди входить також концепція «одна країна, дві системи».

Успіхи, досягнуті Китаєм в економічному розвитку, на думку китайського економіста Лі Теїна, і є внеском КНР у стимулювання процвітання світової економіки⁵⁵. Наразі для КНР актуальними є три питання: 1) зменшення надлишку торговельного балансу; 2) забезпечення міжнародної фінансової стабільності; 3) реформування міжнародної економіки в такий спосіб, щоб від цього виграли як Китай, так і глобальна економіка⁵⁶.

Для подолання сучасних проблем економічного розвитку китайські вчені пропонують три стратегії: (1) диверсифікацію експортних каналів та ринків; спробу вийти на регіональні ринки країн Близького та Середнього Сходу, Південної Америки та Південно-Східної Азії; (2) подальшу диверсифікацію з метою підвищення наукоємності товарів, зниження їхньої вразливості до цінової конкуренції; та (3) фокусування уваги на внутрішньому ринку КНР⁵⁷.

Економісти-міжнародники акцентують увагу на тому, що протягом наступних двох десятиріч КНР може випередити США і стати найбільшою економікою у світі. Китай до 2050 р. має реалізувати такі стратегічні цілі соціально-економічного розвитку, як запровадження всебічної соціалістичної модернізації; значне підвищення статусу країни на міжнародній арені й вихід на перше місце у світі за сукупною

⁵⁵Li Tein Реформы и открытость / Ли Теин. — М.: «Издательский дом «Вече», 2010. — С. 620.

⁵⁶Li Daokui Global Governance and China's Responsibilities / Li Daokui // Economists' analysis of China's economic transformation. — Beijing: Foreign Languages Press, 2012. — P. 205.

⁵⁷Scott Liu China's Economy after the Financial Crisis Burst / Scott Liu // Economists' analysis of China's Economic Transformation. — Beijing: Foreign Languages Press, 2012. — P. 226.

державною потужністю; долучення до країн із середнім рівнем ВВП на душу населення; досягнення високого рівня життя народу; перетворення країни у потужну державу з високим рівнем матеріальної, правової та духовної цивілізації⁵⁸. Тобто, *утворюється ситуація, коли жодна регіональна та глобальна проблема не вирішуватиметься без урахування інтересів Китаю*⁵⁹.

На думку китайських вчених, у найближчі 50 років посилюватиметься процес світової економічної інтеграції, внаслідок якого глобальна економіка набуватиме принципово нових форм. Пріоритетними стануть забезпечення національної безпеки та соціальної стабільності. Інтеграція Китаю у глобальну економіку значно посилиться: щорічні темпи зростання ВВП мають скласти у середньому 6,3%; структура економіки зазнає кардинальних змін, обсяг зовнішньої торгівлі збільшуватиметься у середньому на 7,8% щорічно⁶⁰. «Для досягнення мети наблизитися до рівня розвинених країн до середини ХХІ століття, а після цього зробити країну «багатою і потужною» необхідно не лише розширювати зв'язки із зовнішнім світом, але й розрахувати політику залучення іноземного капіталу й розширення зовнішніх відносин на довгостроковий період часу»⁶¹. Саме тому країни та регіони, які не були пріоритетними для зовнішньої політики КНР, наразі стали об'єктами першочергової уваги китайської дипломатії⁶². Відзначимо, що назву програми довгострокового розвитку КНР «Велика стратегія» було замінено в 2004 р. на Заході на поняття «Пекинський консенсус»⁶³.

На увагу заслуговує постанова, прийнята 3-м пленумом ЦК КПК 18-го скликання, у якій міститься розділ «Прискорити створення зон вільної торгівлі», де йдеться про необхідність дотримуватися правил світової торгівлі, відстоювати відкрите двостороннє та багатостороннє регіональне і субрегіональне співробітництво, розширяти точки поєднання інтересів з різними країнами й регіонами, прискорити впровадження стратегії створення районів вільної торгівлі, взявши за основу

⁵⁸Проблемы экономического роста и развития производительных сил в КНР / Отв. ред. И.Н.Наумов / Сост. П.Б.Каменнов. — М.: Ин-т Дальнего Востока РАН, 2007. — С. 4.

⁵⁹Ленський П.С. Центральнопівнічний вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04/ П.С.Ленський; НАНУ, ІСЕМВ. — К., 2009. — С. 169.

⁶⁰Селищев А.С. Китайская экономика в ХХІ веке / А.С. Селищев, Н.А.Селищев. — СПб.: Питер, 2004. — С. 215.

⁶¹Экономическая реформа в КНР: на рубеже веков / Сост.: П.Б. Каменнов. — М.: Ин-т Дальнего Востока РАН, 2008. — С. 243.

⁶²Ещенко П.С. Куда движется глобальная экономика в ХХІ веке? / П.С.Ещенко. А.Г.Арсеенко. — К.: Знання України, 2012. — С. 174.

⁶³Ma Zhengang China's diplomacy: all-round development of a three-dimensional framework / Ma Zhengang /The Governing Principles of the Communist Party of China. — Beijing, Foreign Languages Press Co. Ltd., 2012. — P. 220.

сусідні райони⁶⁴. Про роль Китаю як країни, розвиток якої впливає на увесь хід світової економіки, свідчить висунута ним глобальна Концепція «Один пояс, один шлях», в якій перш за все ставиться питання посилення єдності Європи і Азії як обов'язкової передумови формування єдиного планетарного господарства, успішного просування глобалізації.

2. Китайська ініціатива «Один пояс, один шлях»

Намагання Китаю затвердитися у ролі провідного і навіть одержати роль головного глобального гравця підтверджує також його *ініціатива щодо реалізації проекту «Новий шовковий шлях»*, який сприятиме забезпеченню економіки Китаю та інших євразійських країн гостро потрібними енергоресурсами з Близького та Середнього Сходу, Центральної Азії⁶⁵. У 2005 р. Китай, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан і Узбекистан розпочали реалізацію регіональної програми, яка мала відродити Великий шовковий шлях (ВШШ). У минулому ВШШ у 7 тис. км починався у м. Чанъань (тепер Сіань) і закінчувався у Римі, проходячи через Середню Азію. *Відродження ВШШ викличе великі зміни в економіці країн Центральної Азії*⁶⁶. ВШШ — це найвідоміший торговельний маршрут старожитності, що виникнув у перші сторіччя нашої ери. Ним товари з Китаю потрапляли до Східної та Західної Європи, Близького Сходу, Північної Африки⁶⁷. Обидва терміни «шовковий шлях» та «шовкова дорога» було введено в обіг в 1877 р. німецьким географом та мандрівником Бароном Фердинандом Паулем Вільгельмом фон Ріхтгофеном на позначення мережі доріг, започаткованої в 130 р. до н. е. представниками китайської династії Ханів для торгівлі із західними країнами. Цю мережу шляхів використовували до 1453 року⁶⁸.

ВШШ, що має також назву Нового шовкового шляху, або Євразійського сухопутного мосту, перетинає Євразію по всьому периметру — від Далекого Сходу до Західної Європи і від Близького і Середнього Сходу до Росії, є єдиним «інтегральним проектом», котрий,

⁶⁴Постановление ЦК КПК относительно некоторых важных вопросов всестороннего углубления реформ (12 ноября 2013 г. принято 3-м Пленумом ЦК КПК 18 созыва) // Документы третьего Пленума Центрального Комитета Коммунистической партии Китая 18-го созыва. — Пекин: Изд-во литературы на иностранных языках. С. 49. <http://www.fpr.com.cn>

⁶⁵Ziegler Ch.E. The energy factor in China's foreign policy / Charles E.Ziegler // Seeking changes. The economic development in contemporary China / Ed. by Zhou Yanhui. — Beijing: Central Compilation and Translation Press, 2011. — P. 206-235.

⁶⁶Баженова Е. Синьцзянь — новый облик древнего шелкового пути / Елена Баженова, Андрей Островский. — Алматы: ТОО «достык копірі», 2012. — С. 316–318.

⁶⁷Великий шовковий шлях. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Великий_шовковий_шлях](https://uk.wikipedia.org/wiki/Великий_шовковий_шлях).

⁶⁸Silk Road. Ancient History Encyclopedia by Joshua J.Mark published on 28 March 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ancient.eu/Silk_Road

якщо не поєднує, то принаймні узгоджує інтереси майже всіх зацікавлених сторін. У процес формування ВШШ разом із країнами Південної Європи включаються Німеччина, скандинавські та прибалтійські країни, Південна Корея та інші країни АТР. Істотно зростає роль Європейського Союзу у відновленні ВШШ, що має все більший геополітичний вплив у світі і претендує на місце кінцевого пункту цієї торгової лінії на Заході⁶⁹. В цілому, європейська політика Китаю у своїй довгостроковій перспективі націлена на створення китайсько-європейської ЗВТ, яка стане основою для спільного розвитку і взаємного стимулювання⁷⁰.

Кінцевим пунктом на Сході поряд із Китаєм, стає Японія. Як фінансова наддержава світу, вона виступає як «донор» для держав, що беруть участь у ВШШ, і діє відповідно до програми, прийнятої Кабінетом міністрів в січні 1998 року. Токіо прагне відкрити собі вихід у Центральну Азію і на Кавказ, в Іран, Туреччину, а також у європейські держави, де фінансує ряд проектів, у тому числі й у будівництві транспортних магістралей. Одна з них — транзитна залізниця Азія — Європа, що веде з Китаю через Казахстан, Росію, Білорусь, Польщу і Німеччину в Голландію⁷¹. Інший проект — трансазійська магістраль, що зв'язує Китай, Казахстан, Узбекистан, Туркменістан, Іран і Туреччину.

За рахунок використання енергоресурсів Центральної Азії, головним чином Казахстану і Туркменістану, Японія сподівається зменшити залежність своєї економіки від імпорту з нестабільних країн Перської затоки і Близького Сходу. Виходячи з довгострокової перспективи, вона бере участь у програмах по розвідці та розробці нафтових і газових родовищ, а також видобутку кольорових металів у Туркменістані, Узбекистані, Казахстані, Киргизстані й інших країнах. Поряд з Китаєм і США Японія, зокрема, висловила готовність брати участь у фінансуванні проекту гігантського газопроводу Туркменістан — Узбекистан — Казахстан — Південна Корея — Японія.

На нинішньому етапі в зоні ВШШ знаходяться країни центрального Євразійського простору — Центральної Азії і Закавказзя, а також Україна, Білорусь, Молдова і Монголія⁷².

Президент Республіки Корея Пак Кин Хе у своєму виступі на Другому пленарному засіданні на Форумі «Азія-Європа» (АСЕМ) 17 жовтня 2014 р. в Мілані нагадав, що розвиток цивілізацій Сходу і Заходу став можливим завдяки «Великому шовковому шляху» і мор-

⁶⁹Ленський П.С. Центральноазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04/ П.С.Ленський; НАНУ, ІСЕМВ. — К., 2009. — С. 91.

⁷⁰Осельська О.С. Геополітичний аналіз міждержавної інтеграції: концептуальні основи та методологія / Осельська О.С. — Д.: 2015. — С. 310.

⁷¹Ленський П.С. Центральноазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04/ П.С.Ленський; НАНУ, ІСЕМВ. — К., 2009. — С. 91.

⁷²Ленський П.С. Центральноазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04/ П.С.Ленський; НАНУ, ІСЕМВ. — К., 2009. — С. 92.

ським шляхам, котрі з'явилися в епоху Великих географічних відкриттів. Південна Корея намагатиметься створити інтермодальну транспортну і логістичну мережу, більш інтенсивне використовуватиме наземний та морський транспорт, авіацію й Північний морський шлях для зміцнення зв'язків між двома регіонами⁷³.

На Сході зацікавленість у відновленні ВШШ, поряд з Японією і Південною Кореєю, виявляють Таїланд, Малайзія й інші держави. Малайзія є організатором і координатором проектів приєднання країн Південно-Східної Азії до транспортних артерій Євразії. Один із цих проектів — трансконтинентальна магістраль Сінгапур — Європа.

Індія традиційно наголошує на розвитку відносин з Іраном. Вона прагне використовувати транспортні можливості цієї держави і країн Центральної Азії для розвитку свого ринку. Такою можливістю може стати спорудження могутнього газопроводу Іран — Пакистан — Індія з подальшим підключенням до нього Туркменістану і Казахстану. Не бажає залишатися осторонь і Пакистан. Ісламабад, зокрема, фінансує проекти будівництва деяких газопроводів і виражає готовність надати свою територію для прокладки трубопроводів до Індійського океану в Індію. Свою зацікавленість, особливо напрямком Північ — Південь, виявляють країни Близького Сходу, у тому числі Ірак і Сирія⁷⁴.

Слід зазначити, що Сучасний ВШШ проходить, в основному, на двох напрямках — «Північна дорога», що з'єднує тихоокеанське узбережжя Китаю з атлантичним узбережжям Нідерландів, і «Південна дорога», що веде через Центральну Азію, Іран, Вірменію до басейнів Середземного і Чорного морів.

Отже, відновлення сучасного ВШШ сприятиме прискоренню інтеграційних процесів між ЄС та АТР, що позначиться на геостратегічному становищі країн Центральної Азії і створенні наступних регіональних конструкцій: *на Заході* — Центральна Азія — Каспій—Чорне море — ЄС (через Румунію і Болгарію), або Центральна Азія — Росія — ЄС; *на Сході* — Центральна Азія — Китай — АТР; *на Півдні* — Каспій — Центральна Азія — Індія. У середньостроковій перспективі головним завданням країн Центральної Азії є реалізація багатовекторної політики, що спроможна буде встановлювати баланс інтересів Росії, США і КНР для забезпечення економічного розвитку регіону, його безпеки і стабільності⁷⁵.

У 2013 р. президент КНР Сі Цзіньпін розкрив плани щодо розбудови двох величезних торговельних та інфраструктурних мереж, які

⁷³Євразійская инициатива. Eurasia Initiative. — Seoul: Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Korea. — Р. 9. www.mofa.go.kr

⁷⁴Ленський П.С. Центральноазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04/ П.С.Ленський; НАНУ, ІСЕМВ. — К., 2009. — С. 92.

⁷⁵Ленський П.С. Центральноазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04/ П.С.Ленський; НАНУ, ІСЕМВ. — К., 2009. — С. 93.

мають поєднати Східну Азію з Європою⁷⁶. Концепція «Один пояс, один шлях» у якості своїх складових включає «Економічний пояс Шовкового шляху» (ЕПШШ) разом з проектом «Морський Шовковий шлях XXI ст.» (МШШ). *Головна мета Концепції — створення/модернізація транспортних маршрутів з Китаю до Європи та формування впродовж них зон економічного зростання. Сухопутний маршрут планується провести через країни Центральної Азії та Близького Сходу з виходом у Східну і Західну Європу. Морський — традиційний морський транспортний маршрут через Тихий, Індійський океани і Середземне море.*

Зони економічного зростання в рамках Концепції формуватимуться за рахунок інвестування китайського капіталу у великі інфраструктурні проекти у зазначених регіонах, які традиційно відчувають нестачу фінансування у зв'язку із капіталомісткістю, політичними та економічними ризиками. Інфраструктурні проекти здійснюються китайськими компаніями на основі китайського устаткування і технологій. Фінансування здійснюватиметься китайськими фінансовими установами на пільгових засадах. Створюваний за рахунок цього додатковий попит на китайську продукцію дозволить завантажити надлишкові виробничі потужності всередині Китаю та створити додаткові стимули збільшення виробництва та експорту високотехнологічних товарів⁷⁷. *Тобто, загальною метою Концепції є стимулювання розвитку та модернізації китайської економіки і створення додаткового стимулу для подальшої реалізації програми експансії китайського бізнесу.*

«Локомотив» концепції — реалізація великих інфраструктурних проектів, зокрема будівництво «під ключ» високошвидкісних залізничних магістралей, а також АЕС та ГЕС. Так у 2015 р. китайські компанії виграли тендер на будівництво шести АЕС в ПАР загальною вартістю 93 млрд. дол. США, в тому ж році було підписано Угоду про фінансування АЕС у Великобританії загальною вартістю 28 млрд. дол. США.

Створення ЕПШШ синхронізується з економічною регіоналізацією та глобалізацією Китаю, в межах якої виокремлюються такі напрямки: 1) *Північний Схід та Північ Китаю* — ЕПШШ з переважною орієнтацією на Далекий Схід, Росію та Монголію; 2) *Північний Захід Китаю* — ЕПШШ з переважною орієнтацією на країни Центральної Азії, Росію, Центральну і Східну Європу та далі; 3) *Захід Китаю* — економічний коридор Китай-Пакистан в рамках ЕПШШ; 4) *Південний Захід Китаю* — в рамках ЕПШШ економічний коридор

⁷⁶China's New Maritime Silk Road: Implications and Opportunities for Southeast Asia by Institute of South East Asian Studies. 21 April, 2015 http://www.eu-asiacentre.eu/pub_details.php?pub_id=170; *Zi Mo Cementing The Silk Road / Zi Mo // China Pictorial*. — 2016, February. — P. 26–31.

⁷⁷Китай и Восточная Европа: звенья нового Шелкового пути / Отв.ред. В.Михеев, В.Швыдко. — М.: ИМЭМО РАН, 2016. — С. 5.

Китай-М'янма-Бангладеш-Індія, ЗВТ АСЕАН+Китай; 5) *Схід Китаю* — МШШ з переважною орієнтацією на країни АТР (низка угод про вільну торгівлю з Південною Кореєю, Австралією, Новою Зеландією, потенційне створення ЗВТ Китай-Південна Корея-Японія).

Фінансовою платформою проекту є Фонд Шовкового шляху обсягом 40 млрд. дол. США. Для фінансування проекту також може бути залучено капітал Азіатського банку інфраструктурних інвестицій (потенційно 100 млрд дол. США) та Банк БРІКС (потенційно 100 млрд дол. США). Планується утворення Фонду підтримки підприємств (30 млрд. дол. США), які експортуватимуть китайські товари Шовковим шляхом. Китайська інвестиційна корпорація утворює механізм підтримки прямих іноземних інвестицій обсягом більше 40 млрд. дол. США. *Основним фінансовим механізмом реалізації проекту ЕПШШ є надання кредитів китайськими фінансовими інститутами на реалізацію інфраструктурних проектів (як правило, це зв'язаний кредит на 20 років під 5% річних з відстрочкою платежів на перші 5 років). Головна умова одержання кредиту — використання китайського устаткування, товарів, послуг та робочої сили («блакитних комірців»)*⁷⁸.

Враховуючи глобальне значення проекту, у Верховній Раді України ініційовано створення координаційного органу з метою вироблення стратегії приєднання України до ініціативи «Один пояс, один шлях»⁷⁹.

3. Перспективи торговельного співробітництва України з Китаєм

На початку листопада 2016 р. посол КНР в Україні озвучив на Першому міжнародному українському форумі Шовкового шляху 2016 — *Ukraine Silk Road Forum* — пропозиції щодо створення ЗВТ з Україною. Подібна ініціатива потребує зваженого оцінювання з позиції національних інтересів України та перспектив забезпечення економічної безпеки.

Інтереси Китаю та України стосовно укладення угоди ЗВТ. Однією із складових політики Китаю є спроби збільшувати свій вплив на всі регіони світу, серед іншого і шляхом утворення зон вільної торгівлі. Станом на середину листопада 2016 р. Китаєм підписано 13 угод про створення зон вільної торгівлі, ще 6 угод мають бути ратифіковані. Крім того Китай веде переговори щодо укладення ще 8 таких угод, а також Азіатсько-Тихоокеанської торговельної угоди.

⁷⁸Китай и Восточная Европа: звенья нового Шелкового пути / Отв.ред. В.Михеев, В.Швыдко. — М.: ИМЭМО РАН, 2016. — С. 6, 8, 9, 11.

⁷⁹Українська призма: зовнішня політика 2016. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім.Ф.Еберта / Ред. Максак Г., Шелест Г., Коваль Н., Коваль М. — К., 2017. — С. 88.

Така активність пояснюється тим, що Китайський уряд розглядає угоди про вільну торгівлю в якості нової платформи для подальшої експансії на зовнішні ринки і чинника, що сприятиме прискоренню внутрішніх реформ, а також в якості ефективного підходу до інтеграції в світову економіку і зміцнення економічного співробітництва з іншими країнами. Для України ж, яка втратила ринки збуту в Росії та стикнулася з «обмеженими» перспективами швидкого входження на європейські ринки, сьогодні вкрай важливим є розвиток торговельних відносин, «розширення географії» режимів вільної торгівлі, насамперед з основними торговельними партнерами, що сприятиме зростанню та диверсифікації експорту. Оскільки Україна має експортно-орієнтовану економіку, то дуже важливо мати більше ринків збуту, що позитивно відбиватиметься на рівні її економічної безпеки.

Стан торговельних відносин України та Китаю. Сучасний стан зовнішньоторговельного співробітництва України та Китаю характеризується низкою тенденцій, найбільш важливими з них є такі:

– *Поступове зростання вагомості Китаю як торговельного партнера України.* Якщо у 2009 р. частка Китаю у загальному обсязі експорту товарів з України становила 3,6 %, то у 2015 р. вона збільшилася до 6,3 % (рис. 1). При цьому динамічне зростання частки Китаю в експорті товарів відбулося у 2013 — 2015 роках. Відповідні показники для імпорту товарів з Китаю в Україну становили 6,0 і 10,1 %;

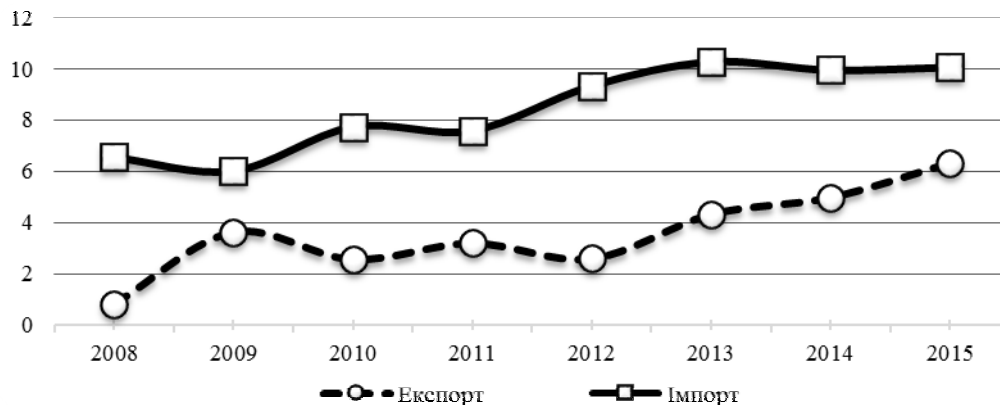

Рис. 1. Частка Китаю у товарному експорті та імпорті України, %⁸⁰

– *Закріплення технологічної асиметрії зовнішньоторговельних потоків.* Україна постачає на ринок Китаю переважно сільськогосподарську продукцію і мінеральні продукти, сукупна частка яких у

⁸⁰ Розраховано за даними Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

структурі експорту товарів з України до Китаю з 2011 р. перевищує 80 %, а у 2015 р. навіть 90 % (табл. 4). Водночас відбувається зменшення частки технологічно складної продукції машинобудування, яка у 2015 р. становила лише 3,7 %;

Таблиця 4

**ТОВАРНА СТРУКТУРА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ
УКРАЇНИ З КИТАЄМ, % до усього⁸¹**

	Експорт							Імпорт						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільськогосподарська продукція	0,3	2,8	4,6	4,6	17,5	28,3	51,3	1,8	1,5	1,2	1,0	1,1	1,4	1,1
Харчова продукція	0,1	0,2	0,1	0,3	0,2	0,3	0,4	2,4	1,3	1,6	1,2	1,2	1,4	1,2
Мінеральні продукти	35,9	67,3	76,4	80,9	65,7	60,2	40,2	0,4	0,4	0,3	0,2	0,3	0,7	2,4
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	4,6	11,6	10,3	3,9	2,0	0,4	0,2	17,5	16,1	14,5	12,4	12,9	16,4	18,2
Продукція легкої промисловості	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,9	22,3	12,2	19,1	18,3	14,8	12,8
Недорогоцінні метали та вироби з них	44,9	2,1	2,1	1,3	0,3	0,1	1,1	9,7	9,0	9,5	8,5	11,9	10,4	9,4
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	10,0	12,4	2,9	4,5	8,1	4,1	3,7	24,8	27,8	39,3	36,2	35,7	35,2	38,5
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	0,2	0,1	0,0	0,1	2,0	2,4	0,4	2,5	2,7	4,5	6,0	4,1	3,8	2,5
Інші	4,1	3,4	3,4	4,6	4,1	4,2	2,7	20,0	19,0	16,9	15,4	14,4	15,9	13,9

Попит економіки України на продукцію китайських виробників є більш диверсифікованим, значну частку у його структурі займають високо- і середньотехнологічні товари (машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання; продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості).

Посилення залежності України на зовнішньому ринку від попиту з боку Китаю на сировинну продукцію українських виробників. У 2015 р. частка Китаю в експорті сільськогосподарської продукції з України досягла 10,2 %, а мінеральних продуктів — 31,1 % (рис. 2). Водночас у експорті інших груп товарів частка Китаю не є вагомим.

⁸¹ Розраховано за даними Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

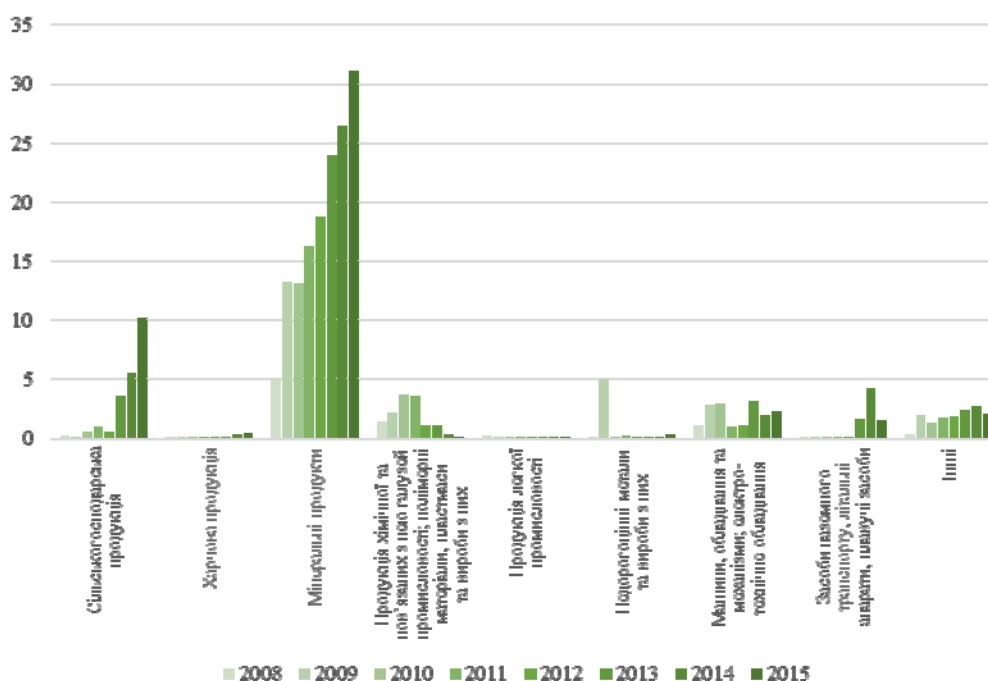

Рис. 2. Частка Китаю в експорті товарів з України за окремими групами товарів, %⁸²

– *Високий рівень імпортозалежності від Китаю у задоволенні попиту на технологічно складну продукцію (машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання), а також продукцію низькотехнологічних груп товарів (продукція легкої промисловості, недорогоцінні метали та вироби з них). При цьому частка китайських товарів у імпорті в Україну зростала по більшості товарних груп (крім продукції легкої промисловості). Як наслідок, за підсумками 2015 р. Україна задовольняла свій попит на імпорتنу продукцію легкої промисловості на 29,0 % за рахунок поставок з Китаю, на машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання – на 23,1 %, на недорогоцінні метали та вироби з них – на 17,7 % (рис. 3);*

– *Поступове скорочення негативного сальдо в зовнішній торгівлі товарами, що обумовлено значною девальвацією гривні та звуженням внутрішнього попиту в Україні. Якщо у 2013 році показник від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами сягав 5,2 млрд дол. США, то у 2015 році він зменшився до 1,4 млрд дол. США (рис. 4);*

⁸² Розраховано за даними Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

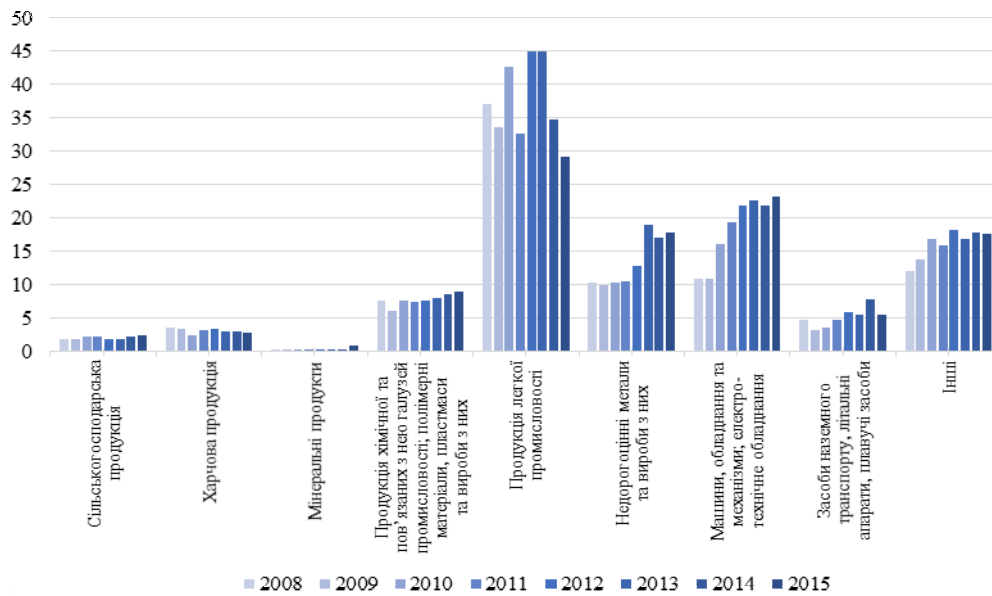

Рис. 3. Частка Китаю в імпорті товарів в Україну за окремими групами товарів, %⁸³

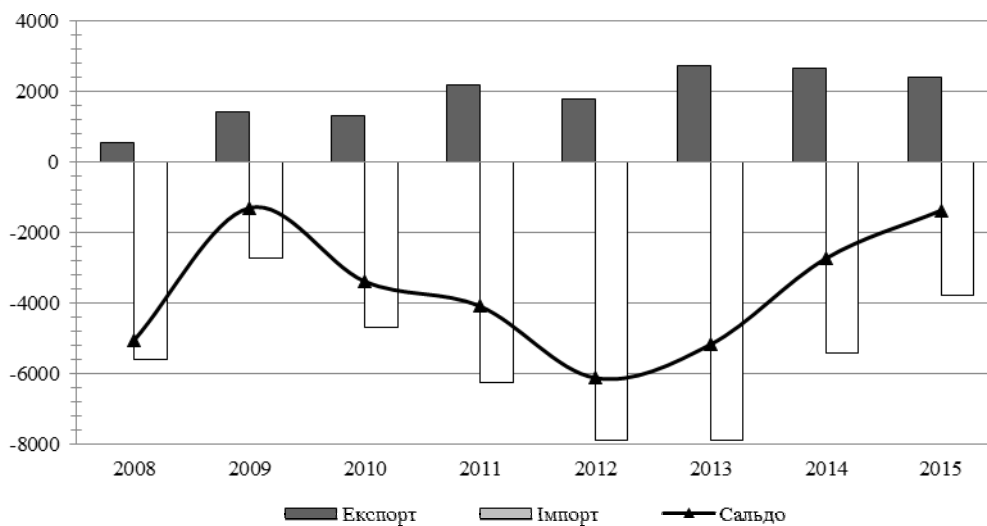

Рис. 4. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України з Китаєм, млн дол. США⁸⁴

⁸³ Розраховано за даними Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

⁸⁴ Розраховано за даними Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

– *Тривале збереження негативного сальдо в зовнішній торгівлі по більшості груп товарів.* Найбільше негативне сальдо зафіксовано в торгівлі такими групами товарів, як «машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання», «продукція легкої промисловості» та «продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них» (рис. 5). Водночас внаслідок девальвації гривні зменшення обсягів імпорту у 2014—2015 рр. значно перевищувало темпи скорочення експорту товарів, що привело до відчутного зниження негативного зовнішньоторговельного сальдо у цей період у всіх товарних групах.

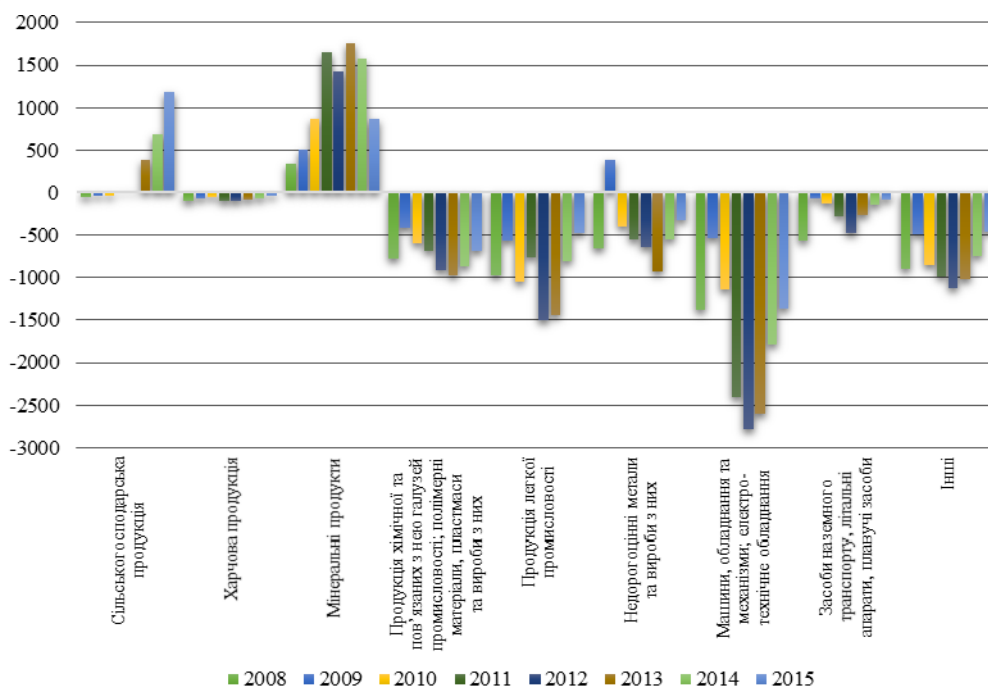

Рис. 5. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами України з Китаєм, млн дол. США⁸⁵

Стан торговельних відносин України з Китаєм характеризується такими проблемами:

– *різні можливості країн.* З точки зору виробничих потужностей Китай є провідним світовим експортером товарів, з часткою в світо-

⁸⁵ Розраховано за даними Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

вому експорту, за даними Міжнародного торговельного центру у розмірі 14 %, в той час, як частка України складає 0,2 %⁸⁶. КНР має більше можливостей скористатися укладанням угоди про зменшення мит, ніж вітчизняні виробники, адже має достатню кількість трудових ресурсів та виробничих потужностей, щоб збільшити постачання тих товарів, на які буде зменшено мито.

– *суттєві відмінності в тарифному захисті внутрішніх ринків країн.* Для більшості товарних груп, за якими відбувається двостороння торгівля між Україною та Китаєм, рівень митних тарифів для імпорту українських товарів на китайській ринок є вищим, ніж для китайських товарів на український ринок (рис. 6);

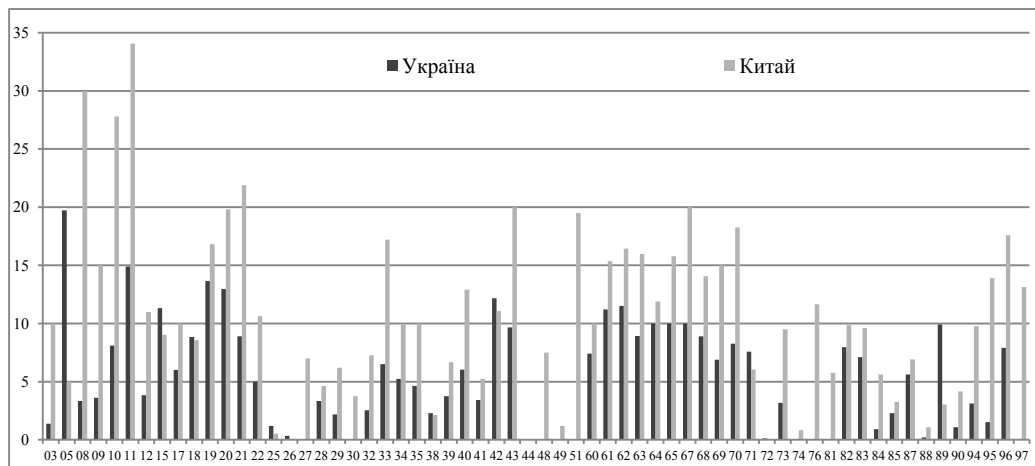

Рис. 6. Ефективний рівень митних тарифів України та Китаю у взаємній торгівлі на окремі групи товарів (2 зн. ТНЗЕД)⁸⁷

– *складні умови оплати за угодами поставок:* імпортери Китаю працюють за акредитивом, а імпортери України прагнуть отримувати стовідсоткову передплату за товар.

Геополітичні ризики поглиблення економічного співробітництва України з Китаєм. Крім економічних ризиків укладання угоди про ЗВТ з Китаєм, існують і геополітичні ризики, а саме:

1) *вплив ЗВТ з Китаєм на стосунки України з ЄС.* Наявність ЗВТ з Китаєм може значно ускладнити практичну реалізацію ЗВТ України в ЄС, тому що у прийнятій в 2006 р. стратегії розвитку зовнішньої торгівлі ЄС було наголошено на необхідності підписання

⁸⁶Bilateral trade between China and Ukraine. — Міжнародний торговельний центр. Режим доступу: <http://www.trademap.org/>

⁸⁷ Розраховано за даними Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

угод про ЗВТ з багатьма країнами Південно-Східної Азії, крім Китаю⁸⁸. Проведені в 2016 р. європейськими дослідниками розрахунки⁸⁹ показали, що наслідком укладання ЗВТ буде зростання ВВП Китаю у 2030 на 1,16-1,87 %, в той час, як ВВП ЄС може за вказаний період зрости на 0,43-0,76 %⁹⁰. Аналогічні розрахунки доцільно провести і стосовно впливу угоди з Китаєм на ВВП України; 2) *вплив ЗВТ з Китаєм на стосунки України з США*. Враховуючи зростаючу економічну напругу між США та Китаєм⁹¹, яке у разі реалізації новообраним Президентом США Дональдом Трампом⁹² певних своїх передвиборчих лозунгів стосовно перенесення виробництв з Китаю до США та зменшення частки китайських товарів на ринку США, буде лише посилюватись, підписання угоди ЗВТ з Китаєм може бути негативно сприйнято у США, а отже ускладнити відносини з цією країною, що може негативно позначитися на отриманні як фінансової, так і військової допомоги.

Національні економічні інтереси України потребують:

– *суттєвого скорочення мит Китаю на пшеницю та кукурудзу*. Чинні мита на ці товарні позиції у розмірі 65 % суттєво ускладнюють постачання цих товарних позицій до Китаю, враховуючи, що мито на аналогічні товари для країн АСЕАН становить 50 %. Такі порівняно високі мита пояснюються тим, що внутрішнє виробництво Китаю майже повністю задовольняє внутрішній попит. Проте згідно з даними Index Mundi, в 2016 р.⁹³ ситуація зміниться і попит буде перевищувати внутрішнє виробництво (рис. 7);

– *запровадження Китаєм квот на безмитне (або за мінімальною ставкою) ввезення на його територію сільськогосподарських та несіровинних товарів*. За підсумками 2015 р. майже половина товарів, що постачалася з України до Китаю, була експортована без сплати мит. Проте переважно цими товарами були залізна руда та деревина. За виключенням цих двох товарних позицій вартісні обсяги поставок

⁸⁸Commission Staff Working Document. Annex to The Communication From the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Global Europe: Competing in the World. A Contribution to the EU's Growth and Jobs Strategy. — 28 p. Available at: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130370.pdf

⁸⁹Tomorrow's Silk Road: Assessing an EU-China Free Trade Agreement. Executive Summary April 2016. The Centre for European Policy Studies (CEPS) — 36 p.

⁹⁰Tomorrow's Silk Road: Assessing an EU-China Free Trade Agreement. Executive Summary April 2016. The Centre for European Policy Studies (CEPS). — P. 29

⁹¹Ford P. 2017 promises US-China tensions, resurgent Russia, and trade turbulence. Peter Ford // The Christian Science Monitor. December 26, 2016. Available at: <http://www.csmonitor.com/World/2016/1226/2017-promises-US-China-tensions-resurgent-Russia-and-trade-turbulence>

⁹²Cheng E. Trump has kept a lot of his campaign promises, but not one very big one / Evelyn Cheng // CNBC. 15 February 2017. Available at: <http://www.cnbc.com/2017/02/15/trump-hasnt-kept-a-promise-on-china.htm>

⁹³China Corn Domestic Consumption by Year Available at: <http://www.indexmundi.com/agriculture/?country=cn&commodity=corn&graph=domestic-consumption>

без сплати мит склали 1,4 %⁹⁴. Крім того, Китай надає квоти на ввезення на його територію значної кількості окремих товарів (включаючи кукурудзу та пшеницю) за митною ставкою у розмірі 1 % для всіх країн.

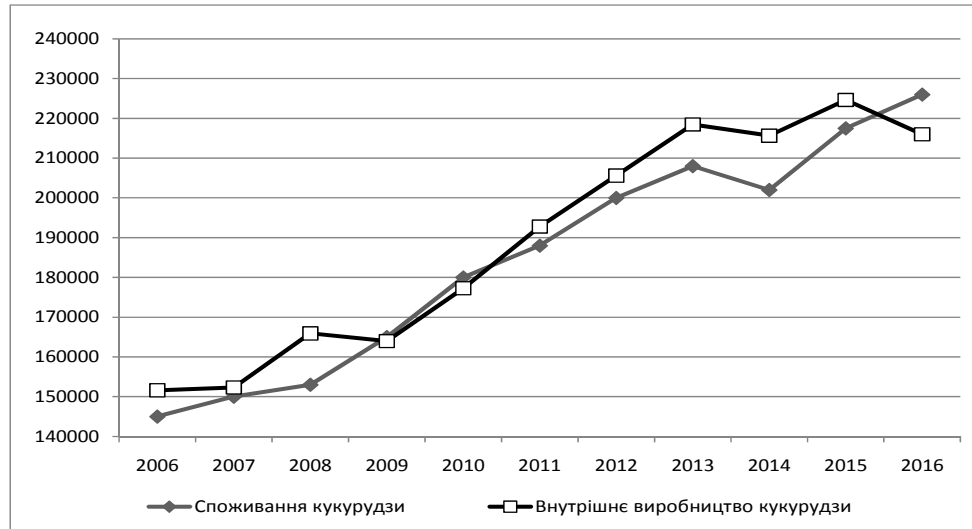

Рис. 7. Споживання та виробництво кукурудзи в Китаї, 1000 метричних тонн⁹⁵

Висновки

Викладені вище думки провідних китайських і вітчизняних дослідників розвитку економіки Китаю та наведені статистичні дані дають можливість зробити такі висновки:

1) На початку ХХІ ст. складовою глобальної економіки стала китайська, яка протягом наступних двох десятиріч може відтіснити економіку США з першого місця.

2) Успішно запровадивши ринковий механізм капіталістичної економіки, КНР виявила здатність його удосконалення таким чином, що це надало їй можливість ефективніше витримати першу світову кризу ХХІ ст. і не втратити здатності подальшого зростання.

3) Китай бере активну участь у розвитку регіоналізації, провідною формою якої є укладання двосторонніх та багатосторонніх угод про ЗВТ, активно сприяє розвитку глобалізаційних процесів, зокрема

⁹⁴Розраховано за даними Market Access Map. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.macmap.org/QuickSearch/CompareTariffs/CompareTariffs.aspx>

⁹⁵ Index Mundi

приділяючи особливу увагу досягненню китайським юанем стану світової резервної валюти.

4) Про наміри Китаю стати провідним локомотивом глобальної економіки свідчать його пропозиції щодо покращення глобального управління, висловлені під час проведення 11-го саміту G20 в Ханчжоу, а також підтримка формування багатопольярного світу.

5) Посилення статусу Китаю дозволило замінити принцип розвитку «йти назовні» принципом максимізації внутрішнього попиту та інвестицій, який знаходить своє відображення у Концепції «Один пояс, один шлях», реалізація котрої відбуватиметься за рахунок інвестування китайського капіталу у великі інфраструктурні проекти, що здійснюватимуться китайськими компаніями на основі устаткування і технологій КНР. Враховуючи глобальні масштаби Концепції, Україні доцільно взяти в ній участь.

6) Виходячи з того, що метою Китаю є встановлення ЗВТ з країнами Центральної та Східної Європи (Китай — 16 країн ЦСЄ = формат «1+16») та ЄС, Україні як країні Східної Європи і майбутньому члену ЄС логічно долучитися до цього процесу вже зараз й укласти з Китаєм Угоду про ЗВТ.

7) Враховуючи вагомий вплив Китаю в світі як на політичні, так і на економічні процеси, значні наслідки угоди про вільну торгівлю для економіки України, Верховній Раді України доцільно ініціювати парламентські слухання щодо перспективи створення нових зон вільної торгівлі України. На цих слуханнях слід обговорити можливості, перспективи та ризики укладання угод про ЗВТ з Китаєм та іншими країнами світу.

8) З метою підготовки пропозицій стосовно потенційної угоди про ЗВТ з Китаєм Міністерству економічного розвитку та торгівлі України доцільно створити робочу групу, завданням якої повинно бути напрацювання пропозицій України стосовно тексту такої угоди.

9) Міністерству економічного розвитку і торгівлі України необхідно також виконати розрахунки впливу ЗВТ з Китаєм на основні макроекономічні показники України в короткостроковій та середньостроковій перспективі. Такі розрахунки повинні супроводжувати весь процес переговорів стосовно такої угоди з КНР.

10) Завершити роботу з підготовки Національної експортної стратегії України, однією з складових якої повинні стати вимоги до того, які угоди про ЗВТ слід укладати і які параметри у них повинні бути.

11) Міністерству закордонних справ України доцільно провести дослідження впливу потенційної угоди про ЗВТ з Китаєм на перспективи членства України в ЄС та відносини з США з метою збереження передбачуваності України у відносинах з провідними партнерами країни та з точки зору реалізації стратегічної мети членства країни в ЄС.

Список літератури

1. *Баєнкова Є.В.* Еволюція взаємовідносин у трикутнику Індія – КНР – США: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Баєнкова Єлизавета Володимирівна; НАНУ, ІСЕМВ, К., 2008. – 206 с.
2. *Баженова Е.* Сынцзянь – новый облик древнего шелкового пути / Елена Баженова, Андрей Островский. – Алматы: ТОО «достык копірі», 2012. – 416 с.
3. *Бакаєв Л.* Китайський юань на шляху до отримання статусу міжнародної валюти: стан і перспективи / Леонід Бакаєв // Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». – Вип. 35. – К.: ДЕТУТ, 2016. – С. 440–453.
4. Великий шовковий шлях. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Великий_шовковий_шлях.
5. *Гримська М.І.* Еволюція зовнішньої політики КНР в умовах реалізації стратегії «чотирьох модернізацій»: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / Гримська Марта Ігорівна; ІМВ КНУ ім.Т.Шевченка. – К., 2009. – 211 с.
6. *Гуань Сюэлин* Почему Китай полон уверенности, проводя саммит G20 в Ханчжоу // Гуань Сюэлин, Юй Пэн // Китай. Иллюстрированный журнал. – № 10 (132), октябрь. – Пекин. – 2016. – С. 38–39.
7. Евразийская инициатива. Eurasia Initiative. – Seoul: Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Korea, 2015. – 32 р.
8. *Ещенко П.С.* Куда движется глобальная экономика в XXI веке? / П.С.Ещенко. А.Г.Арсеенко. – К.: Знання України, 2012. – 479 с.
9. Зона вільної торгівлі між Україною та Китаєм: можливості та ризики. – Український інститут майбутнього. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://uifuture.org/uk/comment/zona-vilnoi-torgivli-miz-ukrainou-ta-kitaem-mozlivosti-ta-riziki_22
10. *Кальченко Т.В.* Глобальна економіка: навч. посіб. / Тимур Валерійович Кальченко. – К.: КНЕУ, 2009. – 364 с.
11. *Киссинджер Г.* Шанс для нового миропорядка. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.inosmi.ru/translation/2466.html>
12. Китай // Автор проекта Чжоу Минвэй. Гл. ред. Чжоу Минвэй, Чжан Яньбинь, Хуан Юи. – Пекин: Издательство литературы на иностранных языках, 2013. – 228 с.
13. Китай и Восточная Европа: звенья нового Шелкового пути / Отв. ред. В.Михеев, В.Швыдко. – М.: ИМЭМО РАН, 2016. – 70 с.
14. *Король В.* Регіональна економічна інтеграція у Великій Східній Азії: детермінанти та бар'єри / Володимир Король, Оксана Небильцова // Міжнародна економічна політика. – 2015. – № 1(22). – С. 100–122.
15. *Ленський П.С.* Центральнаазійський вектор політики КНР у галузі регіональної безпеки в постбіполярний період: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 / П.С.Ленський; НАНУ, ІСЕМВ. – К., 2009. – 241 с.
16. *Ли Теин* Реформы и открытость / Ли Теин. – М.: «Издательский дом «Вече», 2010. – 752 с.

17. *Лук'яненко Д.Г.* Глобальна економічна інтеграція: монографія / Дмитро Григорович Лук'яненко. — К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. — 220 с.
18. *Лук'яненко О.Д.* Інноваційні фактори глобальної конкурентоспроможності: монографія / Ольга Дмитрівна Лук'яненко. — К.: КНЕУ, 2015. — 298 с.
19. *Олійник О.М.* Китай в «Азійському столітті»: геополітичний вимір, глобальна економічна стратегія, регіональні пріоритети / О.М. Олійник // Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світової системи: збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Інститут Конфуція КНЛУ; від. наук. ред. О.І.Лукаш. — К., 2016. — С. 104–127.
20. *Осельська О.С.* Геополітичний аналіз міждержавної інтеграції: концептуальні основи та методологія / Осельська О.С. — Дніпропетровськ: ДНУ ім.Олеся Гончара, 2015. — 400 с.
21. *Остапюк А.О.* Гео економічні інтереси в системі глобального управління: дис. канд. екон. наук: 08.00.02 / А.О.Остапюк; КНЕУ імені Вадима Гетьмана. — К., 2015. — 185 с.
22. *Островский А.А.* Китайская модель перехода к рыночной экономике / А.А.Островский. — РАН, Ин-т Дальнего Востока. — М., 2007. — 208 с.
23. Портал внешнеэкономической информации. Обзор внешнеэкономической деятельности Китая за 2015 год. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/cn/about_cn/ved_cn/
24. Постановление ЦК КПК относительно некоторых важных вопросов всестороннего углубления реформ (12 ноября 2013 г. принято 3-м Пленумом ЦК КПК 18 созыва) // Документы третьего Пленума Центрального Комитета Коммунистической партии Китая 18-го созыва. — Пекин: Изд-во литературы на иностранных языках. — С.18–90.
25. Проблемы экономического роста и развития производительных сил в КНР / Отв. ред. И.Н.Наумов / Сост. П.Б.Каменнов. — М.: Ин-т Дальнего Востока РАН, 2007. — 184 с.
26. *Роговий В.Г.* Перспективи та ризики розвитку українсько-китайських торговельно-економічних відносин / Вадим Геннадійович Роговий // Вісник ЖДТУ № 2 (76), 2016. — С. 106–110.
27. *Селищев А.С.* Китайская экономика в XXI веке / А.С. Селищев, Н.А.Селищев. — СПб.: Питер, 2004. — 240 с.
28. *Стігліц Дж.* Глобалізація та її тягар; А.Іщенко (пер. з англ.) / Джозеф Стігліц. — К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. — 252 с.
29. Українська призма: зовнішня політика 2016. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім.Ф.Еберта / Ред. Максак Г., Шелест Г., Коваль Н., Коваль М. — К., 2017. — 204 с.
30. *Филипенко А.С.* Экономическая глобализация: истоки и результаты / Антон Сергеевич. — М.: «Экономика», 2010. — 511 с.

31. *Цзинь Цаньжун* Ответственность державы / Цзинь Цаньжун // Пер. с англ. С.А.Кочминой, А.Н.Новобрановой. — Пекин: Пекинская компания «Шанс», М.: ООО «Ваш полиграфический партнер», 2013. — 232 с.
32. *Чень Цзюнь* Структурні зрушення в зовнішній торгівлі КНР в сучасних умовах: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02 / Чень Цзюнь; ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка. — К., 2016. — 20 с.
33. *Чун Яту* Саммит G20 в Ханчжоу (проект Китая принесет мировой экономике новые надежды / Чун Яту // Китай. Иллюстрированный журнал. — Пекин. — 2016. — № 10 (132), октябрь. — С. 34.
34. *Чэнь Си* Путь национального возрождения и китаизация марксизма / Чэнь Си, Ай Сылинь, Цай Лэсу // Пер. с кит. А.Н.Новобрановой. — Пекин: Пекинская компания «Шанс», СПб.: «БУКИ ВЕДИ», 2013. — 402 с.
35. *Шергін С.О.* Азійсько-тихоокеанський регіоналізм у сучасних міжнародних реаліях / С.О.Шергін // Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світової системи: збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Інститут Конфуція КНЛУ; від. наук. ред. О.І.Лукаш. — К., 2016. — С. 31–53.
36. *Українська* призма: зовнішня політика 2016. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім.Ф.Еберта / Ред. Максак Г., Шелест Г., Коваль Н., Коваль М. — К., 2017. — 204 с.
37. *Ши Яцзюнь* Строительство «одного пояса — одного пути» и китайско-украинское сотрудничество в сфере туризма и культурного обмена / Ши Яцзюнь // Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світової системи: збірник наукових праць / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Інститут Конфуція КНЛУ; від. наук. ред. О.І.Лукаш. — К., 2016. — С. 54–58.
38. Экономическая реформа в КНР: на рубеже веков / Сост.: П.Б. Каменнов. — М.: Ин-т Дальнего Востока РАН, 2008. — 288 с.
39. *Ярошенко Є.* Місце України в глобальних стратегіях Китаю / Ярошенко Є., Перебийніс В. // Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015. — 22 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/china_mesto_s.pdf
40. Bilateral trade between China and Ukraine. — Міжнародний торговельний центр. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx
41. *Bongiorni S.* A Year Without «Made in China». One Family's True Life Adventure in the Global Economy / S. Bongiorni. — John Wiley & Sons, 2007. — 235 p.
42. *Brzezinski Zb.* The Group of Two that could change the world / Financial Times, January 13, 2009. Available at: <https://www.ft.com/content/d99369b8-e178-11dd-afa0-0000779fd2ac>

43. *Cheng E.* Trump has kept a lot of his campaign promises, but not one very big one / Evelyn Cheng // SNBC. 15 February 2017. Available at: <http://www.cnbc.com/2017/02/15/trump-hasnt-kept-a-promise-on-china.htm>
44. China Corn Domestic Consumption by Year. Available at: <http://www.indexmundi.com/agriculture/?country=cn&commodity=corn&graph=domestic-consumption>
45. China Facts and Figures 2012. – Beijing: China Intercontinental Press, 2013. – 105 p.
46. China Statistical Yearbook 2015. Foreign Trade and Economic Cooperation. 11-2 Total Value of Imports and Exports of Goods. Available at: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2015/indexeh.htm>
47. China's International Economic Development 30 Years / Wang Xiuli. China International Economic Cooperation Association Writing Group. – Singapore: Xinhua Cultural Enterprises, 2012. – 222 p.
48. China's New Maritime Silk Road: Implications and Opportunities for Southeast Asia by Institute of South East Asian Studies. 21 April, 2015. Available at: http://www.eu-asiacentre.eu/pub_details.php?pub_id=170
49. China's peaceful development and building a harmonious world / Ed. by Zheng Bijian and others. – Beijing: People's Publishing house, 2012. – 186 p.
50. Commission Staff Working Document. Annex to the Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Global Europe: Competing in the World. A Contribution to the EU's Growth and Jobs Strategy. – 28 p. Available at: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130370.pdf
51. *Ford P.* 2017 promises US-China tensions, resurgent Russia, and trade turbulence. Peter Ford // The Christian Science Monitor. December 26, 2016. Available at: <http://www.csmonitor.com/World/2016/1226/2017-promises-US-China-tensions-resurgent-Russia-and-trade-turbulence>
52. *Lederman D.* Export promotion agencies: Do they work? / Lederman D., Olarreaga M., Payton L. // Journal of Development Economics. – Volume 91, Issue 2, March 2010. – P. 257-265. Available at: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304387809000935>
53. *Li Daokui* Global Governance and China's Responsibilities / Li Daokui // Economists' analysis of China's economic transformation. – Beijing: Foreign Languages Press, 2012. – P. 203-209.
54. *Li Aiwen* China's contributions to the world. Foreign trade and investment of China are the presents to the world / Li Aiwen. – Cloud New Zealand Limited; Hillsborough Auckland New Zealand, China Renmin University Press, 2011. – 272 p.
55. *Li Junru* Everything you want to know about the communist party of China / Li Junru. – Beijing: Foreign Languages Press, 2012. – 256 p.

56. *Li Gang* International cooperation eases China's integration into global economy / Li Gang // *China Today*. — № 5, May (vol. 65). — Beijing: The China Welfare Institute, 2016. — P. 52–53.

57. *Ma Zhengang* China's diplomacy: all-round development of a three-dimensional framework / Ma Zhengang / *The Governing Principles of the Communist Party of China*. — Beijing, Foreign Languages Press Co. Ltd., 2012. — P. 210–221.

58. *Scott Liu* China's Economy after the Financial Crisis Burst / Scott Liu // *Economists' analysis of China's Economic Transformation*. — Beijing: Foreign Languages Press, 2012. — P. 219–227.

59. *Silk Road*. Ancient History Encyclopedia by Joshua J. Mark published on 28 March 2014. Available at: [www.ancient.eu/Silk Road](http://www.ancient.eu/Silk_Road)

60. *The Road of China (Recognizing and Understanding China Series)* // Cheng Tianquan. — Beijing, 2012. — 223 p.

61. *Tomorrow's Silk Road: Assessing an EU-China Free Trade Agreement*. Executive Summary April 2016. The Centre for European Policy Studies (CEPS) — 36 p.

62. *Zi Mo* Cementing The Silk Road / Zi Mo // *China Pictorial*. — 2016, February. — P. 26–31.

63. *Ziegler Ch.E.* The energy factor in China's foreign policy / Charles E. Ziegler // *Seeking changes. The economic development in contemporary China* / Ed. by Zhou Yanhui. — Beijing: Central Compilation and Translation Press, 2011. — P. 206–235.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2017